

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

КАТЕДРА СТУДИЈА КРИМИНАЛИТЕТА



КРИВИЧНО ДЕЛО ПОЛНОГ УЗНЕМИРАВАЊА

– ДИПЛОМСКИ РАД –

Ментор:
Др Младен Милошевић

Студент:
Теодора Кандић 142/20

Београд, 2024.

1. Апстракт

Кривично право има изузетан значај у одржавању реда и правде у друштву, штитећи појединце и заједницу од противправних радњи. Изабрала сам тему "Кривично дело полног узнемиравања" због њене важности и осетљивости. Полно узнемиравање представља озбиљно кршење права појединаца, нарочито у контексту радних и образовних окружења и често има дугорочне психолошке и социјалне последице на жртве. Кривичноправни оквир полног узнемиравања у Србији је дефинисан законским одредбама које имају за циљ да заштите жртве и санкционишу учиниоце. Разматрање законских обележја кривичног дела полног узнемиравања омогућава боље разумевање шта тачно представља ово кривично дело према Кривичном законiku Републике Србије и помаже у идентификацији и разликовању овог дела од других сродних кривичних дела. Доказивање полног узнемиравања је сложен процес који захтева пажљиво прикупљање и анализу доказа. Због природе овог кривичног дела, често недостају физички докази, а случајеви се ослањају на исказе жртава и сведока.

Кључне речи: полно узнемиравање, кривично дело, Кривични законик, жртва

САДРЖАЈ

1. Error! Bookmark not defined.	
2. 4	
3. 6	
3.1 Анализа законских обележја кривичног дела	6
3.2 Интерпретација законских одредби	7
3.3 Распрострањеност полног узнемиравања	8
4. 11	
5. 12	
6. 13	
7. 14	
7.1 Виктимолошки аспект	14
7.2 Социјални аспект	15
7.3 Психолошки аспект	16
8. 17	
8.1 Полно узнемиравање на радном месту	18
8.2 Полно узнемиравање у образовним институцијама	18
9. Недостаци у кривично-правном сузбијању полног узнемиравања	19
10. Заштита жртава сексуалног насиља од секундарне виктимизације	20
11. Закључак	22
Литература	24

2. Увод

Полно узнемиравање представља озбиљан друштвени и правни проблем који све више привлачи пажњу јавности, нарушавајући осећај сигурности и достојанства жртви. Ово кривично дело је уведено Новелом Кривичног законика из 2016. године. Кривично дело полног узнемиравања карактерише свако вербално, невербално или физичко понашање које има за циљ или представља повреду достојанства лица у сфери полног живота, а које изазива страх или ствара непријатељско, понижавајуће или увредљиво окружење (Милошевић, 2022). У законодавству наше државе, ово кривично дело је посебно третирано у циљу заштите како физичког, тако и психичког интегритета појединаца. Полно узнемиравање је вид насиља које има дугорочне последице по његове жртве, изазивајући код њих психолошке трауме, губитак самопоуздања, а неретко и озбиљне здравствене проблеме. Имајући у виду све аспекте овог проблема, законодавство Србије је настојало да успостави ефикасне механизме за превенцију и санкционисање полног узнемиравања. На основу претходно наведене дефиниције полног узнемиравања, можемо доћи до закључка да ово кривично дело обухвата широк спектар понашања, укључујући нежељене коментаре сексуалне природе, физичке додире, гестове, а у данашње време су све чешће и дигиталне форме узнемиравања као што су неприкладне поруке путем друштвених мрежа. Истраживање полног узнемиравања подразумева примену различитих метода како би се добили свеобухватни подаци који омогућавају дубље разумевање овог комплексног друштвеног проблема. У правном и криминолошком контексту, кључне методе укључују квалитативне и квантитативне приступе истраживању. Квантитативни приступ омогућава приступ подацима који се могу статистички анализирати с циљем да се идентификују обрасци и трендови полног узнемиравања. Код овог приступа можемо јасније уочити комплексности и специфичности конкретних случајева. С друге стране, квалитативни приступ нам омогућава разумевање самог искуства жртава полног узнемиравања, њихових осећања, ставова и перцепција.

Такође, анализа правних докумената и судских пресуда могу нам помоћи да боље разумемо како се полно узнемиравање третира унутар правног система Републике Србије.

3. Правни аспекти полног узнемиравања

У новембру 2016. године је усвојен Закон о изменама и допунама Кривичног законика. Овим је унето низ измена у наше кривично законодавство (Милошевић, 2022). Најбројније су измене које се односе на привредна кривична дела, кривична дела против живота и тела, против полног морала, против брака и породице (Игњатовић, 2018). Једна од нових инкриминација јесте и кривично дело полног узнемиравања. Развој правног оквира за сузбијање полног узнемиравања у Србији је великим делом био под утицајем међународних стандарда и препорука. Посебно се истиче значај докумената Савета Европе, као што су Конвенција о заштити људских права и основних слобода¹ и Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици², позната као Истанбулска конвенција. Ову конвенцију је Србија ратификовала 2013. године.

3.1 *Анализа законских обележја кривичног дела*

Под полним узнемиравањем, према поменутој одредби КЗ, подразумева се „свако вербално, невербално или физичко понашање које има за циљ или представља повреду достојанства лица у сфери полног живота, а које изазива страх или ствара непријатељско, понижавајуће или увредљиво окружење”. Ова одредба готово је у целини преузета из члана 40. Конвенције који обавезује потписнице „да предузму неопходне законодавне или друге мере и обезбеде да

¹ <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-ratifikaciji-evropske-konvencije-ljudska-prava-osnovne-slobode.html>

² <https://rm.coe.int/1680462540>

сваки облик нежељеног вербалног, невербалног или физичког понашања сексуалне природе у сврху или уз исход повреде достојанства лица, посебно када се ствара застрашујућа, непријатељска, деградирајућа, понижавајућа, односно увредљива атмосфера буде предмет кривичне или друге правне санкције.” Последица дела је повреда достојанства лица у сфери полног живота, изазивање страха и стварање непријатељског, понижавајућег или увредљивог окружења. Тежи облик дела ће постојати ако је пасивни субјект овог дела малолетно лице, дакле лице до 18 година старости.

И учинилац и пасивни субјект могу бити било које лице мушког или женског пола. Дело може бити учињено само са умишљајем, који код тежег облика мора да обухвата и свест о старости пасивног субјекта (Милошевић, 2022). Казна за основни облик дела је новчана казна или затвор до шест месеци, а за тежи облик затвор од три месеца до три године.

3.2 Интерпретација законских одредби

Тумачење законских одредби о полном узнемиравању захтева пажљиву анализу законских текстова и њихове примене у пракси. Као што сам раније у раду истакла, полно узнемиравање у Републици Србији је регулисано Кривичним закоником, који дефинише ово дело као "свако вербално, невербално или физичко понашање полне природе које има за циљ или представља повреду достојанства лица". Проблем је што оваква дефиниција оставља доста простора за различите интерпретације. Пре свега, понашање свакако може бити или вербално или невербално, тако да је сувишно дефиницији додати "физички" сегмент (Ђорђевић, 2014). Како бисмо решили ову проблематику, редефинисање дела полног узнемиравања као "сваког понашања које има за последицу...", би допринело прецизирању и разјашњавању ове дефиниције (Кадрибашић, 2018).

У истраживању ОЕБС-а³, сексуално узнемиравање опеарционализовано је као:

- 1) Нежељено дирање, грљење или љубљење
- 2) Сексуално сугестивни коментари или шале које вређају жене
- 3) Неприкладни позиви за излазак на састанке
- 4) Нападна и увредљива питања о приватном животу
- 5) Наметљиви и увредљиви коментари о изгледу
- 6) Неприкладно посматрање или фиксација погледом која се доживљава као застрашујућа
- 7) Слање или показивање сексуално експлицитних слика, фотографија или поклона који су били увредљиви
- 8) Особа се непристојно приказивала жени
- 9) Принуда да се гледају или посматрају порнографски садржаји против женине воље
- 10) Добијање нежељених сексуално експлицитних и увредљивих мејлова или СМС порука
- 11) Неприкладно увредљиво нападање на друштвеним мрежама као што је Фејсбук или на интернету у собама за ћаскање

3.3 Распрострањеност полног узнемиравања

Најраспрострањенији облици сексуалног узнемиравања у Србији су неприкладно посматрање или фиксација погледом која се доживљава као застрашујућа, нападна и увредљива питања о приватном животу, сексуално сугестивни коментари, нежељено грљење и љубљење, наметљиви коментари о изгледу и неприкладни позиви за излазак. Међутим, када се Србија упореди са

³ <https://www.osce.org/files/f/documents/d/5/473256.pdf>

просеком за регион, могу се приметити и извесне „националне специфичности“ у обрасцима сексуалног узнемиравања (Бабовић, 2020). Сексуално узнемиравање представља један од најчешћих облика насиља над женама у Србији. Међу женама старости између 18 и 74 године, ређе је заступљено физичко или сексуално насиље које почине особе које нису у партнерском односу са женама, док је насиље које почине садашњи или бивши партнери, а које укључује психичко, физичко или сексуално насиље често. Према истраживању ОЕБС-а 2023. године⁴, 41,8% жена у Србији, старијих од 15 година (782 жене из узорка), је било изложено полном узнемиравању, док је у периоду од 12 месеци који су претходили истраживању, овом облику насиља било изложено 18% жена (313 жена из узорка). Када бисмо ове податке пројектовали на целу женску популацију старију од 15 година, дошли бисмо до закључка да је 2023. године неком облику сексуалног узнемиравања било изложено 1.110.496 жена. Што се тиче регионалног поређења, Србија има ниже стопе распрострањености полног узнемиравања само од Украјине и Молдавије Жене које су искусиле сексуално насиље, чешће су искусиле и друге облике партнерског или непартнерског насиља него жене које нису искусиле сексуално узнемиравање. Жене које су изложене сексуалном узнемиравању живе у структурно и културно неповољнијим срединама, сложенијим мрежама односа са другима или поседују карактеристике које их више излажу ризицима од различитих врста насиља (попут младости, привлачног физичког изгледа, екстровертности).

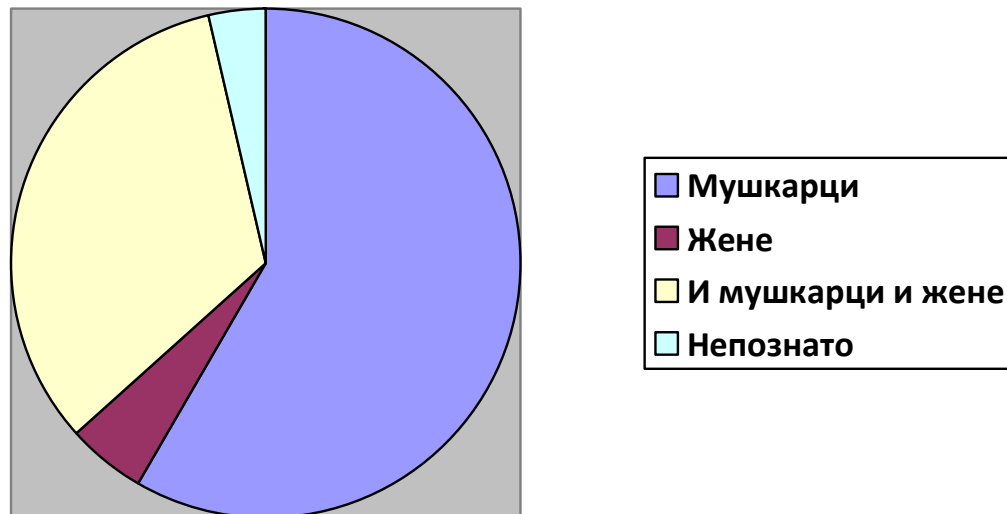
⁴ <https://www.osce.org/files/f/documents/d/5/473256.pdf>

Врста сексуалног узнемиравања	Србија	Регион Просек
Нападна питања о приватном животу	11,3	12,3
Неприкладни позиви за излазак на састанак	19,5	16,9
Неприкладно посматрање/фиксација погледом	20,7	22,3
Увредљиво нападање на друштвеним мрежама	9,7	6,4
Најтежи облици		
Нежељено дирање, грљење и љубљење	12,1	18,9
Сексуално сугестивни коментари/шале	14,2	16,9
Слање/показивање експлицитних слика	3,5	3,4
Особа се непристојно приказивала жени	3,8	5,4

Принуда да се посматра порнографски саржај	0,4	0,7
Нежељене сексуално експлицитне поруке	5,1	4,0

Табела 1: Распрострањеност различитих врста сексуалног узнемиравања од навршених 15 година, Србија и просек за регион, истраживање ОЕБС-а 2018. година, у %

4. Учиниоци кривичног дела полног узнемиравања



Учиниоци полног узнемиравања су најчешће мушкарци, трећину укупног броја чине случајеви када је реч о више учинилаца међу којима су и мушкарци и жене. Најмањи проценат заузимају случајеви полног узнемиравања извршени од стране женске особе. Учиниоци се разликују у зависности од облика сексуалног узнемиравања. На пример, интимни партнери чешће се јављају као учиниоци када је у питању принуда да се гледају или посматрају порнографски

садржаји. Конкретно, 16,4% случајева укључује садашње партнере, 21,4% бивше партнере и 19,2% особа с којима су тек почеле да излазе. У другим облицима полног узнемиравања, најчешћи учиниоци су пријатељи, познаници или непознате особе. На пример, непознате особе често се идентификују у случајевима повезаним са увредљивим нападима и коментарима на друштвеним мрежама, неприкладним посматрањем или фиксацијом погледом, слањем или показивањем сексуално експлицитних слика или поклона. Познаници и пријатељи су чешћи у ситуацијама које укључују наметљива и увредљива питања о приватном животу или коментаре о изгледу.

Колеге се такође често помињу у контексту нападних и увредљивих питања о приватном животу, као и давања сексуално сугестивних коментара или шала које вређају жене.

5. Полно узнемиравање малолетника

Као што је већ речено, тежи облик кривичног дела полног узнемиравања постоји ако је дело учињено према лицу које није навршило осамнаест година. Малолетна лица уживају појачану кривичноправну заштиту у нашем кривичном законодавству. Када је у питању ово кривично дело, оваква заштита се манифестује и кроз примену посебног закона, Закона о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе или Маријин закон из 2013. године (Ђорђевић, 2016). Овај режим подразумева да се на извршиоце ових кривичних дела према малолетним лицима не могу применити поједини институти општег дела Кривичног законика, као што су ублажавање казне, условни отпуст и застарелост, као и да извршење неког од ових кривичних дела повлачи наступање одређених правних последица осуде, примену посебних мера према извршиоцу и вођење прописаних евиденција извршилаца ових кривичних дела (Ђорђевић, 2014)..

6. Изазови у доказивању полног узнемиравања

Доказивање полног узнемиравања представља комплексну и изазовну област кривичноправне праксе. Недостатак физичких доказа, питања веродостојности сведока, субјективна природа узнемиравања, као и правни и социјални фактори, представљају значајне изазове. Упркос овим потешкоћама, адекватна примена правних норми и пажљив приступ жртвама могу значајно допринети ефикасности правосудног система у заштити од полног узнемиравања. Природа овог кривичног дела, која често укључује суптилне и интимне аспекте међуљудских односа, чини процес прикупљања и презентовања доказа изузетно сложеним. Један од највећих изазова у доказивању полног узнемиравања је често одсуство физичких / материјалних доказа (Ресановић, 2021). За разлику од других кривичних дела, као што су физички напад или крађа, полно узнемиравање ретко оставља опипљиве трагове. Често се своди на речи и понашање које је немогуће доказати без конкретних материјалних доказа. Доказивање полног узнемиравања често се ослања на сведочења жртава и сведока. Ово поставља питања веродостојности и кредибилитета сведока, што се може тешко објективно проценити. Жртве су често једини сведоци узнемиравања, а њихови искази могу бити доведени у питање због различитих фактора, укључујући страх од друштвеног реаговања, стигму или трауму. Полно узнемиравање често укључује континуиране и суптилне облике понашања који могу изгледати безначајно када се посматрају засебно. Судови морају узети у обзир контекст и учесталост понашања како би препознали образац узнемиравања. Ово захтева пажљиву анализу и могу бити потребни додатни сведоци или докази који могу потврдити континуитет радње. Постоји значајна субјективност у томе шта представља полно узнемиравање. Оно што једна особа сматра узнемирујућим понашањем, друга можда неће. Судови морају разматрати перцепцију жртве у контексту друштвених и културних норми. Ова субјективност чини процес доказивања посебно изазовним јер је

неопходно показати како је понашање утицало на конкретну жртву. Законске одредбе које дефинишу полно узнемиравање могу бити нејасне или недовољно прецизне, што оставља простор за различита тумачења. Судови морају тумачити законе у складу са међународним стандардима и домаћим правним нормама, што понекад може бити изазовно. Многе жртве полног узнемиравања оклевају да пријаве случајеве због страха од одмазде или друштвене стигме. Овај страх може утицати на њихову спремност да сведоче или да пружи детаљне информације током истраге. Судови и тужиоци морају осигурати да жртве осећају подршку и сигурност током целог процеса. Приликом доказивања полног узнемиравања, неопходно је заштитити приватност и достојанство жртве. Ово може укључивати затворене сесије суда или анонимност података. Ипак, балансирање између транспарентности поступка и заштите приватности жртве може бити сложено и захтева пажљиво управљање.

7. Шири контекст кривичног дела полног узнемиравања

Полно узнемиравање није само правни проблем већ и дубоко укореван друштвени и психолошки феномен који има широк утицај на жртве и заједницу у целини. Разумевање овог дела захтева интердисциплинарни приступ који обухвата виктимолошке, социјалне и психолошке аспекте.

7.1 Виктимолошки аспект

Виктимологија, као научна дисциплина која проучава жртве и процес виктимизације, нуди драгоцене увиде у природу и последице полног узнемиравања. Жртве полног узнемиравања често пролазе кроз сложен процес виктимизације који укључује психолошке, физичке и друштвене последице (Игњатовић, Симеуновић-Патић, 2015). Жртве полног узнемиравања могу доживети различите психолошке последице као што су анксиозност, депресија, посттрауматски стресни поремећај (ПТСП), и губитак самопоуздања. Иако полно узнемиравање не мора укључивати физичку агресију, стрес и

анксиозност могу довести до физичких симптома као што су главобоље, проблеми са спавањем и разне психосоматске болести. Жртве често трпе и значајне друштвене и економске последице. На пример, полно узнемиравање на радном месту може довести до губитка посла, смањене продуктивности и негативних утицаја на каријеру. Такође, друштвена стигма може додатно погоршати положај жртве. Полно узнемиравање доводи до различитих емоционалних реакција и психичких последица код жена, посебно уколико су изложене вишеструким и понављаним обрасцима узнемиравања.



Графикон 1. <https://www.osce.org/files/f/documents/d/5/473256.pdf>

7.2 Социјални аспект

Полно узнемиравање одражава и шири социјални контекст у којем се догађа. Друштвени фактори који утичу на појаву и перцепцију полног узнемиравања укључују културне норме, ставове, образовање и друго. Друштвене и културне норме играју кључну улогу у формирању ставова према полном узнемиравању. Патријархални вредносни системи, у којима су жене и други маргинализовани појединци често стављени у подређени положај, могу подстаћи или оправдати узнемиравајуће понашање. У неким радним окружењима у Србији, коментари

о изгледу жена или њиховој одећи могу бити виђени као нормални или чак пожељни. Ово ствара културу у којој се полно узнемиравање занемарује или оправдава као нешто безазлено, чиме се жртвама отежава да препознају и пријаве узнемиравање. Образовање о родним питањима и полним правима може значајно утицати на превенцију полног узнемиравања. Подизање свести и едукација су кључни за промену друштвених ставова и понашања. Неке школе и универзитети у Србији су увели програме едукације о родној равноправности и сексуалном

узнемиравању, чиме су значајно допринели подизању свести и спречавању узнемиравања међу ученицима и студентима. Ове едукативне иницијативе чине младе људе свеснијима о својим правима и начинима на које могу да реагују ако се суоче са узнемиравањем. Реформе у правном и институционалном оквиру, као и подршка од стране полиције, судова и здравствених служби, али и околине жртве, могу олакшати жртвама да пријаве узнемиравање и добију потребну помоћ. Увођење специјализованих служби и саветовалишта за жртве полног узнемиравања у Србији представља значајан корак ка подршци жртвама. Ове институције пружају правну, психолошку и медицинску помоћ, чиме се жртвама омогућава да пријаве узнемиравање и добију потребну подршку.

7.3 Психолошки аспект

Психолошки аспекти полног узнемиравања укључују сложене интеракције између жртве и њене околине. Начин на који жртве перципирају и реагују на узнемиравање зависи од њихових индивидуалних карактеристика, укључујући самопоштовање, претходна искуства и подршку коју добијају од својих ближњих. Морална подршка је од кључне важности за помоћ жртвама у превазилажењу траума. Искуство полног узнемиравања може довести до трауматских реакција које захтевају дуготрајну психотерапијску интервенцију. Процес опоравка укључује признавање и анализу трауме, развијање механизма

за суочавање и обнављање осећаја сигурности и самопоуздања. Различити појединци користе различите стратегије за суочавање са оваквим искуством. Док неки траже подршку и правду кроз правни систем, други могу избегавати конфликт и тражити начине да се сами суоче са последицама.



Графикон 2. <https://www.osce.org/files/f/documents/d/5/473256.pdf>

8. Практични случајеви и њихова анализа

У овом делу рада, биће представљени практични случајеви полног узнемиравања са различитих аспеката, укључујући радно место, образовне институције и јавни простор. Сваком случају биће приступљено кроз детаљну правну анализу која обухвата преглед чињеница, доказног материјала и правних аргумената. Ова анализа омогућава увид у специфичне изазове који се јављају у процесу доказивања полног узнемиравања, као и утицај ових дела на жртве и друштво у целини. Први случај ће се фокусирати на полно узнемиравање на радном месту, где ће бити истражени односи моћи и одговорности послодаваца у заштити запослених. Други случај ће размотрити полно узнемиравање у образовним институцијама, са нагласком на динамику

између студената и професора и институционалне мере за превенцију оваквог понашања. Трећи случај ће анализирати полно узнемиравање у јавном простору, са освртом на изазове у идентификацији и процесуирању починилаца у таквим контекстима. Ова подела случајева и њихова анализа има за циљ да пружи свеобухватан преглед полног узнемиравања као кривичног дела, истовремено истичући потребу за ефикасним правним и друштвеним одговором. Кроз разматрање конкретних примера и правних одлука, настојаће се да се прикаже како правни систем и друштво могу боље разумети и сузбити полно узнемиравање, те обезбедити правду и подршку жртвама.

8.1 Полно узнемиравање на радном месту

Полно узнемиравање на радном месту представља значајан проблем који има дубоке последице на жртве, организације и шире друштво. Ова врста узнемиравања обухвата свако нежељено понашање сексуалне природе које нарушава достојанство радника и ствара непријатељско, понижавајуће или увредљиво радно окружење. Полно узнемиравање на радном месту може се манифестовати на различите начине, како вербално тако и невербално: сексуални коментари, непримерени вицеви, коментари о изгледу, приказивање сексуално експлицитних материјала, непристојне поруке, нежељени додире, приближавање, сексуални напади. Према Закону о раду, послодавац је обавезан да предузме све потребне мере за спречавање полног узнемиравања и заштиту запослених. Што се тиче правне анализе полног узнемиравања на радном месту, Суд мора утврдити да ли је понашање претпостављеног било сексуално узнемиравање, да ли је понашање било нежељено и да ли је створило непријатељско радно окружење, као и који су докази представљени да потврде тврдње жртве?

8.2 Полно узнемиравање у образовним институцијама

Полно узнемиравање у образовним институцијама представља озбиљан проблем који утиче на благостање и академски успех ученика и студената, као и на репутацију самих образовних институција. Ова врста узнемиравања може бити нарочито штетна због односа моћи између ученика/студената и наставника/професора, што може довести до злоупотребе положаја и

поверења. Полно узнемиравање у образовним институцијама се може манифестовати на исте начине као и полно узнемиравање на радном месту (сексуални коментари, неприкладне шале, коментари о изгледу, непристојне поруке, нежељени додири, приближавање, сексуални напади). Што се тиче правне анализе оваквог случаја, поред питања која важе и за полно узнемиравање на радном месту, овде је битно истаћи и питање да ли је постојао однос моћи који је наставник / професор злоупотребио?

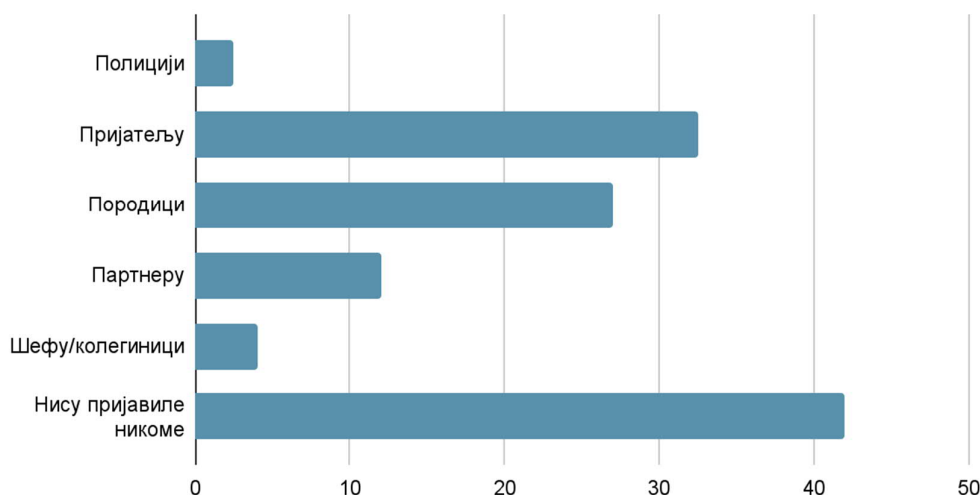
9. Недостаци у кривично-правном сузбијању полног узнемиравања

Иако постојећи закони у Републици Србији предвиђају санкције за полно узнемиравање, у пракси се јављају бројни недостаци који утичу на ефикасност кривично-правног сузбијања овог дела. Један од главних проблема је недовољна прецизност законских одредби које дефинишу полно узнемиравање. Нејасноће у дефиницијама могу довести до различитих интерпретација и примене закона, што ствара правну несигурност и отежава процесуирање ових случајева. На пример, изрази попут „непристојно понашање” или „сексуална алузија” могу бити субјективно тумачени, што доводи до разлика у одлукама судова. Ефикасно сузбијање полног узнемиравања захтева добро обучене полицијске службенике и судије који су свесни специфичности овог кривичног дела. Међутим, у пракси често недостају специјализоване обуке које би омогућиле боље разумевање и ефикасније поступање у случајевима полног узнемиравања. Недостатак знања и осетљивости за ову проблематику може довести до

неправилног третмана жртава и недовољне подршке у процесу пријављивања и истраге. Многе жртве полног узнемиравања оклевају да пријаве случај због страха од стигматизације, осуде и недостатка подршке. Ово је нарочито изражено у мањим срединама где су жртве често изложене додатним притисцима. Недовољна подршка жртвама у виду психолошке помоћи, правних савета и сигурних механизма за пријављивање узнемиравања додатно отежава процесуирање ових случајева.

Процес доказивања полног узнемиравања често је комплексан и захтева специфичне доказе који могу бити тешки за прибављање. Жртве се често суочавају са изазовом да обезбеде довољно уверљиве доказе који би потврдили њихове тврдње, што може довести до одбацивања пријава због недостатка доказа. Осим тога, у многим случајевима, постоји додатни терет доказивања да понашање није било само „непријатно“, већ и „узнемиравајуће“. Културолошки и социјални фактори играју значајну улогу у сузбијању полног узнемиравања. У неким заједницама постоји толеранција према одређеним облицима понашања које би у другим контекстима било препознато као узнемиравање. Ово може утицати на спремност жртава да пријаве случајеве и на начин на који полиција и судство поступају са таквим пријавама.

Жене са искуством сексуалног узнемиравања према
пријављивању и тражењу помоћи, Србија 2018. године, у %



Графикон 3: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/5/473256.pdf>

10. Заштита жртава сексуалног насиља од секундарне виктимизације

Одредбе релевантне за заштиту жртава од секундарне виктимизације током кривичног поступка су садржане у Законнику о кривичном поступку и Закону о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица (Бркић, 2014). Током кривичног поступка жртве полног узнемиравања, заштита од секундарне виктимизације се може постићи применом института посебно осетљивог сведока (чл. 103. и 104. Закона о кривичном поступку) кроз предвиђање посебних правила испитивања, што је од посебног значаја ако се има у виду чињеница да сведоци, уључујући жртве, још увек представљају незамењиво доказно средство, поготово у оваквим кривичним делима где недостатак материјалних доказа представља велику проблематику. Посебно осетљиви сведок је сведок који је осетљив с обзиром на узраст, животно искуство, начин живота, пол, здравствено стање, природу, начин или последице извршеног кривичног дела, односно друге околности

случаја⁵. Статус посебно осетљивог сведока подразумева посебна правила испитивања: посредно испитивање, са посебном пажњом, настојећи да се избегну могуће штетне последице кривичног поступка по личност, телесно и душевно стање сведока; испитивање уз помоћ психолога, социјалног радника или другог стручног лица; испитивање употребом техничких средстава за пренос слике и звука (без присуства других учесника у поступку у просторији у којој се сведок налази) и испитивање у стану сведока или другој просторији, односно у овлашћеној институцији која је стручно оспособљена за испитивање посебно осетљивих лица. Приликом испитивања посебно осетљивих сведока важи начелна забрана суочавања са окривљеним / оптуженим.

⁵ <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/100521/100521-vest1.html>

11. Закључак

Законодавац је изменама и допунама Кривичног законика Републике Србије из 2016. године увео нову инкриминацију у виду полног узнемиравања, са циљем да изврши усклађивање домаћег права са одредбама Истанбулске конвенције, али и са циљем да грађанима пружи садржајнију заштиту у сфери полних слобода. Доказивање полног узнемиравања је сложен процес који захтева пажљиво прикупљање и анализу доказа. Због природе овог кривичног дела, често недостају физички докази, а случајеви се ослањају на исказе жртава и сведока. Ово доводи до потешкоћа у правосућу, јер су жртве често изложене секундарној виктимизацији. Поред тога, друштвено стигматизовање жртава и недовољно разумевање ове проблематике додатно компликују процес доказивања. Да би се у будућности унапређивало решавање овог проблема и сузбијање кривичног дела полног узнемиравања, потребно је унапређење законодавног оквира и праксе. То укључује едукацију о осетљивости ове теме, увођење специјализованих тимова за поступање у случајевима полног узнемиравања, као и јачање подршке и заштите жртава током процеса. Поред тога, потребна је шира друштвена кампања за подизање свести о значају пријављивања полног узнемиравања и деконструкција штетних стереотипа који окружују ово кривично дело. Закључно, кривично-правни оквир и доказивање полног узнемиравања представљају кључне аспекте у борби против овог друштвеног проблема, а унапређење правосудног система и друштвене свести су неопходни кораци ка ефикаснијем решавању и превенцији. Ако се имају у виду званични подаци о криминалитету и подаци истраживања, примећује се да је тамна бројка у случајевима сексуалног насиља још увек висока. То је последица неповерења у државне органе, али и страха и срамоте жртве да пријави насиље – страха од реаговања породице и пријатеља, страха од освете извршиоца, страха да ће у току кривичног поступка бити изложена секундарној виктимизацији, стида и страха од стигматизације околине и слично. Жене ретко поделе са другима информацију о томе да су биле изложене сексуалном

узнемиравању. Уколико и поделе, то најчешће кажу неке из свог непосредног породичног окружења, партнеру или пријатељици. Веома мали број случајева се пријави полицији (висока тамна бројка), а обраћање другим институцијама и организацијама је изузетно ретко. Коначно, све и да је инкриминација правнотехнички посматрано одговарајућа, никако не треба губити из вида да се не можемо ослањати на кривично право као једино средство путем кога ће се грађани упућивати на примерено понашање у вези са поштовањем туђег достојанства у полној сфери. Уколико су у свакодневном животу уобичајена понашања која вређају достојанство и утичу негативно на појединца и окружење, онда се ни не може очекивати од оштећених да у маси равнодушних буду борбени и да се заузму за себе, нити од учинилаца да самоиницијативно мењају сопствено понашање (Колаковић-Бојовић, 2020).

Литература

1. Бркић, С. (2014) *Посебно осетљиви сведоци*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 2, стр. 211-227.
2. Ђокић, И. (2017). *Криминалополитичка оправданост инкриминисања полног узнемиравања у Републици Србији*. ЦРИМЕН-часопис за кривичне науке, 539-558.
3. Ђорђевић, Ђ. (2014). *Кривично право, посебни део*. Криминалистичко-полицијска академија, Београд.
4. Ђорђевић, Ђ. (2016). *Кривичноравна заштита малолетних лица у области сексуалних односа у нашем кривичном законодавству*. Ђ. Игњатовић (ур.) Казнена реакција у Србији ВИ део, Правни факултет у Београду, Београд.
5. Ђорђевић, Ђ. (2018). *Кривично дело полног узнемиравања*. Казнена реакција у Србији, 113-120.
6. Ђорђевић, М., Ђорђевић, Ђ. (2017). *Кривично право*. Пројурис, Београд.
7. Игњатовић, Ђ., Симеуновић-Патић, Б. (2015). *Виктимологија, општи део*. Правни факултет, Београд.
8. Кадрибашић, А. (2018). *Правни оквир и судска пракса: утврђивање одговорности и доказивање у предметима сексуалног узнемиравања*. Приручник за судије и тужиоце за поступање у предметима сексуалног узнемиравања (стр. 17-25).
9. Колаковић-Бојовић, М. (2020). *Директива о жртвама (2012/29/EУ) и казнено законодавство Републике Србије*.

10. Милошевић М. (2022). *Кривично право : посебни део : изабране инкриминације за студије наука безбедности*. Факултет безбедности, Београд.
11. Ресановић, М. (2021). *Истраживање о праксама за пријављивање сексуалног узнемиравања на факултетима у Србији*.
12. Стојановић З., Делић, Н. (2013). *Кривично право-посебни део*. Правни факултет Универзитета у Београду и Правна књига, Београд.
13. <https://www.osce.org/files/f/documents/d/5/473256.pdf> последњи приступ 26.06.2024.
14. <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/100521/100521-vest1.html> последњи приступ 26.06.2024.
15. <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-ratifikaciji-evropske-konvencije-ljudska-prava-osnovne-slobode.html> последњи приступ 26.06.2024.
16. <https://rm.coe.int/1680462540> последњи приступ 26.06.2024.